

การศึกษาความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย ของผู้ที่นำโค กระบือเข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6

วัฒน์วิทย์ นาคต้อย

วิภาพร เฟื่องฟูง

บทคัดย่อ

ศึกษาความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยของผู้ที่นำโค กระบือเข้าตลาดนัดค้าสัตว์ เพื่อประเมินสถานะทางความรู้ และพฤติกรรม และนำไปใช้วางแผนในการพัฒนาความรู้ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการป้องกันโรค โดยการสุ่มผู้ที่นำโค กระบือเข้าตลาดนัดค้าสัตว์ ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 จำนวน 240 ราย โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย ใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาและหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์

ผลการศึกษา พบว่าผู้ที่นำโค กระบือเข้าตลาดนัดค้าสัตว์ มีความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยใน 4 ประเด็น คือ 1.ความรู้และพฤติกรรมเรื่องโรคอยู่ในระดับดี ($\bar{X} \pm = 0.75, 0.72$) 2.ความรู้และพฤติกรรมการใช้วัคซีนอยู่ในระดับดี ($\bar{X} \pm = 0.82, 0.78$) 3.ความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคเข้าสู่ฟาร์มอยู่ในระดับดี ($\bar{X} \pm = 0.71, 0.66$) 4.ความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคในฟาร์มอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 0.62, 0.59$) รวมค่าเฉลี่ยทั้ง 4 ประเด็นอยู่ในระดับดี ($\bar{X} \pm = 0.72, 0.68$) และเมื่อเปรียบเทียบความรู้และพฤติกรรมระหว่างผู้ค้าที่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือ (ความรู้และพฤติกรรมอยู่ในระดับดี $\bar{X} = 0.77, 0.70$) กับผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง (ความรู้และพฤติกรรมอยู่ในระดับปานกลาง $\bar{X} = 0.66, 0.60$) พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.01$) ประเด็นความรู้และพฤติกรรมที่มีระดับคะแนนต่ำคือ การป้องกันโรคภายในฟาร์ม ($\bar{X} = 0.62, 0.59$ ตามลำดับ) ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยของผู้ที่นำโค กระบือเข้าตลาดนัดค้าสัตว์มีค่าต่ำ ($r = 0.429$) อย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.01$) ทางสถิติ แสดงถึงการมีความรู้ที่ดีแต่ไม่นำมาปฏิบัติเป็นพฤติกรรม

คำสำคัญ : ความรู้ พฤติกรรม การป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย ตลาดค้าสัตว์

ทะเบียนวิชาการเลขที่ 60(2)-0116(6)-094

สำนักงานปศุสัตว์เขต 6 ตำบลท่าทอง อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก 65000

Study of knowledge and behavior on foot and mouth disease prevention . Of those who brought cattle or Buffalo to Livestock Market in District 6 area livestock.

Watwit nactoy

Wipaporn Fueangfung

Abstract

Study of knowledge and behavior on foot and mouth disease prevention. of those who brought cattle or Buffalo to Livestock Market. To assess the knowledge and behavioral status and implement the plan to develop knowledge, behavioral modification in disease prevention. By randomly who brought cattle or Buffalo to Livestock Market. In District 6 area livestock the sample was 240 by simple random sampling. Use interview form to collect information about knowledge Behavior on foot and mouth disease prevention. Descriptive statistics and correlation coefficients were analyzed

The results showed who brought cattle or Buffalo to Livestock Market. Knowledge and behavior on foot and mouth disease prevention. in four issues: 1. Knowledge and behavior of disease is good ($\bar{x} \pm = 0.75 , 0.72$) 2. Knowledge and behavior of vaccines was Good ($\bar{x} \pm = 0.82 , 0.78$) 3. Knowledge and behavior of disease prevention into the farm was good ($\bar{x} \pm = 0.71 , 0.66$) 4. Knowledge and behavior of prevent disease in farm was moderate level ($\bar{x} = 0.62 , 0.59$). The mean of the 4 issues was at the good level. ($\bar{x} \pm = 0.72 , 0.68$) When compare of knowledge and behavior between traders farmers (knowledge and behavior were at the level of $\bar{x} = 0.77 , 0.70$) and only trader (knowledge and behavior were at a moderate level $\bar{x} = 0.66 , 0.60$) were significantly different ($p < 0.01$). Knowledge and behavior with low score were Prevention of disease in farm ($\bar{x} = 0.62 , 0.59$, respectively) and the relationship between knowledge and behavior of foot and mouth disease prevention was low ($r = 0.429$), significantly ($p < 0.01$) statistically indicating good knowledge but not behavior.

Keywords: knowledge behaviors prevention of foot and mouth disease Livestock Market

Research No. : 60(2)-0116(6)-094

¹Regional Livestock Office 6th . Thathong, Muang district ,Phitsanulok province, 65000

บทนำ

โรคปากและเท้าเปื่อย หรือ Foot and Mouth Disease (FMD) เป็นโรคติดต่อที่แพร่กระจายอย่างรวดเร็วในสัตว์กบฏทุกชนิด ทั้งสัตว์เลี้ยงและสัตว์ป่า เป็นโรคที่เกิดประจำถิ่นในประเทศไทยเช่นเดียวกับประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ (King, 2013) โรคนี้ส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ผลกระทบทางตรง เช่น การลดลงของผลผลิตและการตายของสัตว์ การลดลงของความสมบูรณ์พันธุ์ ส่วนผลกระทบทางอ้อม ได้แก่ ค่าใช้จ่ายในการจัดการและควบคุมโรค ค่าวัคซีน ค่าตรวจวินิจฉัยโรค และการที่ไม่สามารถส่งออกสินค้าไปยังต่างประเทศ เป็นต้น มีรายงานการสูญเสียจากการลดลงของผลผลิตร่วมกับค่าวัคซีนที่ใช้ในการป้องกันโรคในแต่ละปี ทั่วโลกคิดเป็นเงินประมาณ 5,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Rushton and Knight-Jones, 2008)

จากสถิติข้อมูลการเกิดโรคปากและเท้าเปื่อย ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 ปี 2558 มีรายงานการเกิดโรคปากและเท้าเปื่อย จำนวน 10 ครั้ง พบสาเหตุที่อาจทำให้เกิดโรคมามากจากการซื้อสัตว์เข้ามาเลี้ยงใหม่จากตลาดนัดค้าสัตว์ถึง 5 ครั้ง (กรมปศุสัตว์, 2558) คิดเป็นร้อยละ 50 ตลาดนัดค้าสัตว์จึงเป็นจุดเสี่ยงของการแพร่กระจายของเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อย ชัยนาท (2555) ได้ศึกษาความชุกของโรคปากและเท้าเปื่อยของกระบือที่มีการซื้อขายในตลาดนัดค้าสัตว์จังหวัดพิษณุโลกพบความชุกของโรคร้อยละ 16.74 ซึ่งสูงกว่าความชุกของโรคปากและเท้าเปื่อยของโคเนื้อในประเทศไทยซึ่งมีค่าเท่ากับร้อยละ 8.22 (วรารกร และชุตินันท์, 2551) ในประเทศแคนาดา การซื้อโคมาจากตลาดค้าสัตว์ เสี่ยงต่อการเกิดโรคปากและเท้าเปื่อยเป็น 2.2 เท่าของสัตว์ทั่วไป (Bronsvoort et al., 2004) ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ในการรับเชื้อโรคนั้นได้แก่ ความหนาแน่นของฝูง รูปแบบการเลี้ยง การใช้แหล่งน้ำ หรือทุ่งหญ้าร่วมกัน และการเคลื่อนย้ายสัตว์มารวมกันที่ตลาดค้าสัตว์ (FAO, 2002) สาเหตุที่ทำให้เกิดการแพร่กระจายเชื้อ เกิดเนื่องจากความเครียดจากการเคลื่อนย้ายหรือจากการเปลี่ยนคอกสัตว์ ทำให้เกิดภาวะกดภูมิคุ้มกัน สัตว์ที่เป็นพาหะจึงสามารถแพร่โรคได้ (Alexandersen, et al., 2003) โดยสัตว์ที่เป็นโรคปากและเท้าเปื่อยสามารถปล่อยเชื้อผ่านออกมาทางลมหายใจ น้ำลาย น้ำนม ปัสสาวะ อุจจาระ และน้ำเชื้อ หรือการสัมผัสกับเชื้อไวรัสทางอ้อมผ่านสิ่งปนเปื้อน ได้แก่ อาหารสัตว์ อุปกรณ์การเลี้ยงสัตว์ ยานพาหนะ และ เสื้อผ้าของคนใกล้ชิดกับสัตว์ (Knowles et al., 2005)

กรมปศุสัตว์มีนโยบายการป้องกันและควบคุมโรคปากและเท้าเปื่อย ประกอบด้วยหลายกิจกรรม ได้แก่ การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรค การเฝ้าระวังโรค การควบคุมการเคลื่อนย้ายสัตว์และซากสัตว์ การควบคุมโรค การทำลายเชื้อโรค การประชาสัมพันธ์และเตือนภัย กิจกรรมรับรองฟาร์มปลอดโรค การพัฒนาระบบป้องกันโรค และการศึกษาวิจัย (กรมปศุสัตว์, 2558) ซึ่งนอกจากการดำเนินการตามนโยบายของภาครัฐแล้ว เกษตรกร หรือผู้เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงสัตว์กบฏโดยตรง ควรที่จะมีความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคในสัตว์ของตนเอง เพื่อลดความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการเกิดโรคด้วย

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้ เพื่อให้ทราบถึงระดับความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยของผู้ที่นำโค กระบือเข้าตลาดนัดค้าสัตว์ ซึ่งสอดคล้องกับหัวข้อการศึกษาค้นคว้าวิจัยที่สำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์กรมปศุสัตว์ บรรจุในแผนปฏิบัติงานปี 2558 (กรมปศุสัตว์, 2558) เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับมหภาคและนำไปใช้วางแผนในการพัฒนาความรู้และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ที่นำโค กระบือเข้าตลาดนัดค้าสัตว์เพื่อป้องกันการระบาดของโรคปากและเท้าเปื่อยต่อไป

อุปกรณ์และวิธีการ

1. รูปแบบการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้เป็นวิธีการศึกษาทางสังคมศาสตร์ ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาแบบภาคตัดขวาง (Cross-sectional study) ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของความรู้ และพฤติกรรมการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 โดยใช้วิธีการทางสถิติ มีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1.1 เก็บข้อมูลจากผู้ให้นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 โดยวิธีสัมภาษณ์ มีการทดสอบแบบสัมภาษณ์กับผู้ให้นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ที่ตลาดนัดโค กระบือ อำเภอเมือง จังหวัดเลย จำนวน 30 ราย เพื่อการปรับแบบสัมภาษณ์ให้เหมาะสมและนำไปใช้ในพื้นที่จริง

1.2 รวบรวมข้อมูลที่ได้และทำการวิเคราะห์ข้อมูล

1.3 นำข้อมูลพื้นฐานที่ได้มาวิเคราะห์หาความถี่ และร้อยละ

นำข้อมูลความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์มาวิเคราะห์หาความถี่ ร้อยละ

โดยกำหนดนิยามอาชีพของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ ดังนี้

- ผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพซื้อ โค กระบือ เพื่อขายต่อให้ผู้อื่น หรือนำไปฆ่าและชำแหละเป็นเนื้อสัตว์ โดยไม่มีการเลี้ยงสัตว์ เพื่อขุนหรือขยายพันธุ์โดยตนเอง

- ผู้ค้าที่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือ หมายถึง ผู้ที่มีอาชีพซื้อ โค กระบือ เพื่อขายต่อให้ผู้อื่น หรือนำไปเลี้ยงขุน ขยายพันธุ์ โดยตนเอง

1.4 เปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความรู้ และพฤติกรรมการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยระหว่างผู้ค้าที่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือกับผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง ด้วยวิธีการทางสถิติโดยวิธี Analysis of Variance (ANOVA)

1.5 หาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และพฤติกรรมการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์โดยใช้การทดสอบสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ด้วยวิธี Spearman's correlation coefficient

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้างนี้ คือ ผู้ที่นำโค กระบือเข้าตลาดนัดโค กระบือ ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 ซึ่งจากข้อมูลย้อนหลังเป็นระยะเวลา 3 เดือน พบว่าค่าเฉลี่ยจำนวนผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าโค กระบือจำนวน 14 แห่ง ทั้งหมด 556 ราย เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้การสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (Simple Random Sampling) โดยเลือกผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ ระหว่างเดือนเมษายน จนถึง เดือน พฤษภาคม 2558 ได้กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างในกรณีที่ทราบจำนวนประชากรโดยใช้สูตรสุ่มตัวอย่างตามวิธีของ Taro Yamane (พิชิต, 2554) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95 % และยอมรับความคลาดเคลื่อน 5% โดยใช้สูตรดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + N(e^2)}$$

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากรที่ใช้ศึกษา

e = ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง (กำหนดความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ ร้อยละ 5) จำนวนกลุ่มตัวอย่างได้เท่ากับ 233 ตัวอย่าง

ตารางที่ 1 แสดงรายชื่อตลาดนัดโค กระบือ ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6

จังหวัด	ที่ตั้งตลาดนัด	ชื่อตลาดนัด	จำนวนผู้ผู้นำโค กระบือเข้าตลาดนัด(ราย)	จำนวนผู้ผู้นำโค กระบือเข้าตลาดนัดที่เก็บข้อมูล (ราย)
ตาก	อ.แม่สอด	โพธิ์ทอง	94	38
	อ.เมือง	วังประจบ	21	12
	อ.เมือง	มารวย	46	18
นครสวรรค์	อ.หนองบัว	นายมนตรี บรรดาศักดิ์	54	22
เพชรบูรณ์	อ. เมือง	โชคประกาย	20	8
	อ.หล่มเก่า	ตลาดนัดโค-กระบือหล่มเก่า	14	8
	อ.บึงสามพัน	ตลาดนัดโค-กระบือวังพิกุล	18	8
	อ.หล่มสัก	ตลาดนัดโค-กระบือบ้านปากดุก	6	6
พิษณุโลก	อ.วัดโบสถ์	ตลาดนัดโค-กระบือวัดโบสถ์	88	36
	อ.นครไทย	ตลาดนัดโค-กระบือประตูทอง	24	14
	อ.ชาติตระการ	ตลาดนัดโค-กระบือชาติตระการ	45	18
สุโขทัย	อ.ศรีสำโรง	ตลาดนัดค้าสัตว์ดอนโก	42	17
อุตรดิตถ์	อ.ตรอน	ตลาดนัดโค-กระบือน้ำอ่าง	30	12
อุทัยธานี	อ.ทัพทัน	ตลาดนัดโค-กระบือทัพทัน	54	23
รวม			556	240

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้

เครื่องมือในการศึกษา เป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อสอบถามความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย ของผู้ผู้นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 แบบสัมภาษณ์จะแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ตอบแบบสอบถาม และข้อมูลพื้นฐาน

ส่วนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยจำนวน 12 ข้อ โดยใช้ข้อมูลจาก

- ข้อมูลโรคที่สำคัญในสัตว์(โรคปากและเท้าเปื่อย) เว็บไซต์สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ
- ประกาศกรมปศุสัตว์ เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการขออนุญาต และการออกใบอนุญาต การตรวจโรค และทำลายเชื้อโรคในการนำสัตว์หรือซากสัตว์ไปยังท้องที่จังหวัดอื่น พ.ศ.2558
- หลักเกณฑ์การตรวจรับรองฟาร์มปลอดโรค

แบ่งเป็น 4 ประเด็น คือ

- ความรู้และพฤติกรรมเรื่องโรค จำนวน 3 ข้อ
- ความรู้และพฤติกรรมการใช้วัคซีน จำนวน 3 ข้อ
- ความรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคเข้าสู่ฟาร์ม จำนวน 3 ข้อ
- ความรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคภายในฟาร์ม จำนวน 3 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย

การให้คะแนนแต่ละข้อ คือตอบถูกให้ 1 คะแนน ตอบผิดให้ 0 คะแนน นำมารวมกันและหารด้วยคะแนนเต็มของแต่ละข้อ และจัดกลุ่มความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย เป็น 3 กลุ่มตามหลักเกณฑ์โดยใช้คะแนน ดังนี้

ความรู้ พฤติกรรม ระดับดี มีคะแนนค่าเฉลี่ย 0.66 ขึ้นไป

ความรู้ พฤติกรรม ระดับปานกลาง มีคะแนนค่าเฉลี่ย 0.34 – 0.66

ความรู้ พฤติกรรม ระดับไม่ดี มีคะแนน ค่าเฉลี่ย 0 – 0.33

ผลการศึกษา

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย (ร้อยละ 93.75) เพศหญิง (ร้อยละ 6.25) มีการศึกษาอยู่ในระดับ ไม่ได้เรียนหนังสือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษา ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และปริญญาตรี ร้อยละ 1.25 70.41, 23.33, 2.50, 0.83 และ 1.66 ตามลำดับ อายุเฉลี่ย 48.62 ปี จำนวนโค กระบือที่นำเข้าตลาดนัดเฉลี่ย 7.16 ตัว/ราย ลักษณะอาชีพ คือผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง 113 ราย (คิดเป็นร้อยละ 47) และผู้ค้าที่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือ 127 ราย (คิดเป็นร้อยละ 53) และการค้าสัตว์เป็นแบบค้าตลาดเดียว (ร้อยละ 55.00) และแบบค้าหลายตลาด (ร้อยละ 45.00)

ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย ของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6

รายการคำถาม	ผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง		ผู้ค้าที่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือ		ค่าเฉลี่ยรวม	
	ความรู้	พฤติกรรม	ความรู้	พฤติกรรม	ความรู้	พฤติกรรม
1. ทราบและสังเกตลักษณะ อาการของโรคปากและเท้าเปื่อยในสัตว์	0.74	0.74	0.93	0.92	0.84	0.84
2. ทราบสาเหตุและป้องกันการเกิดโรค การแพร่กระจายเชื้อ	0.66	0.64	0.81	0.78	0.74	0.72
3. ทราบวิธีการ และดูแลรักษาสัตว์ที่ติดเชื่อโรคปากและเท้าเปื่อย	0.62	0.55	0.72	0.68	0.67	0.62
ค่าเฉลี่ยรวมประเด็นความรู้และพฤติกรรมเรื่องโรค	0.67	0.64	0.82	0.79	0.75	0.72
4. วัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย เริ่มทำครั้งแรกเมื่อโค กระบือ อายุ 4 – 6 เดือน	0.73	0.72	0.92	0.86	0.83	0.80
5. วัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย โค กระบือ ควรฉีดกระตุ้นทุก 6 เดือน	0.73	0.72	0.92	0.86	0.83	0.80
6. โค กระบือที่นำเข้าตลาดนัดค้าสัตว์ควรได้รับการฉีดวัคซีนโรคปากและเท้าเปื่อย ทุกตัว เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 10 วันแต่ไม่เกิน 120 วัน	0.71	0.69	0.87	0.79	0.80	0.75

ค่าเฉลี่ยรวมประเด็นความรู้และพฤติกรรมการใช้วัคซีน	0.72	0.71	0.90	0.83	0.82	0.78
7. โค กระบือที่นำมาเลี้ยงใหม่ ต้องทำการกักแยกสังเกตอาการอย่างน้อย 21 วันก่อนนำเข้าฝูง หรือควรถูกเลี้ยงแยกจากฝูงสัตว์ที่มีอยู่	0.46	0.38	0.62	0.48	0.55	0.44
8. ควรอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย หลังกลับจากตลาดนัดค้าสัตว์เนื่องจากเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อยจะปนเปื้อนกับเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายได้	0.71	0.71	0.77	0.66	0.75	0.71
9. ควรล้างทำความสะอาด ฟันน้ำยาฆ่าเชื้อรถยนต์ขนส่งสัตว์ หลังกลับจากตลาดนัดค้าสัตว์ เนื่องจากเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อยจะปนเปื้อนไปกับยานพาหนะ	0.82	0.81	0.86	0.88	0.84	0.84
ค่าเฉลี่ยรวมประเด็นความรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคเข้าสู่ฟาร์ม	0.66	0.63	0.75	0.67	0.71	0.66
10. คอกสัตว์ควรมีรั้วรอบขอบชิดกันสัตว์ เข้า ออกฟาร์ม และควรห้ามบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงโค กระบือ	0.42	0.38	0.55	0.48	0.49	0.46
11. ควรมีบ่อ อ่าง หรือบริเวณสำหรับฆ่าเชื้อก่อนเข้าฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงโค กระบือ	0.46	0.30	0.48	0.37	0.47	0.33
12. ควรมีการทำทำความสะอาดโรงเรือน และฟันท้ายฆ่าเชื้ออย่างสม่ำเสมอ	0.90	0.63	0.88	0.72	0.90	0.83
ค่าเฉลี่ยรวมประเด็น ความรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคภายในฟาร์ม	0.59	0.43	0.63	0.52	0.62	0.59
ค่าเฉลี่ยรวม	0.66	0.60	0.77	0.70	0.72	0.68

ค่าเฉลี่ยความรู้และพฤติกรรม ในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย ของผู้ให้นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 อยู่ในระดับดี ($\bar{X} \pm = 0.72, 0.68$ ตามลำดับ) จำแนกตามประเด็นต่างๆ พบว่า ประเด็น ความรู้และพฤติกรรมอยู่ในระดับดี คือ เรื่องโรค ($\bar{X} \pm = 0.75, 0.72$) การใช้วัคซีน ($\bar{X} \pm = 0.82, 0.78$) และการป้องกันโรคเข้าสู่ฟาร์ม ($\bar{X} \pm = 0.71, 0.66$) แต่ประเด็นการป้องกันโรคภายในฟาร์ม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 0.62, 0.59$) เมื่อแบ่งตามลักษณะอาชีพ ผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง มีค่าเฉลี่ยความรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 0.66, 0.60$) พบประเด็นความรู้ เรื่องโรค การใช้วัคซีน และการป้องกันโรคเข้าสู่ฟาร์ม อยู่ในระดับดี แต่ประเด็นการป้องกันโรคภายในฟาร์ม อยู่ในระดับปานกลาง ประเด็นพฤติกรรมที่อยู่ในระดับดีมีเพียงประเด็นเดียวคือ ประเด็นการใช้วัคซีน ประเด็นอื่นๆ อยู่ในระดับปานกลางทั้งหมด ซึ่งแตกต่างจากในผู้ค้าที่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือด้วยซึ่งมีค่าเฉลี่ยความรู้และพฤติกรรมการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยอยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 0.77, 0.70$) พบประเด็นความรู้และพฤติกรรม เรื่องโรค การใช้วัคซีน และการป้องกันโรคเข้าสู่ฟาร์ม อยู่ระดับดี และมีประเด็นการป้องกันโรคภายในฟาร์ม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกันระหว่างความรู้และพฤติกรรม

คำถามความรู้ ที่มีระดับคะแนนสูงที่สุดคือ ควรมีการทำทำความสะอาดโรงเรือน และฟันท้ายฆ่าเชื้ออย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 0.90$) คำถามพฤติกรรมที่มีระดับคะแนนสูงที่สุดคือ พฤติกรรมการสังเกตลักษณะอาการของโรคปากและเท้าเปื่อยในสัตว์ พฤติกรรมล้างทำความสะอาด ฟันท้ายฆ่าเชื้อรถยนต์ขนส่งสัตว์ หลังกลับจากตลาดนัดค้าสัตว์ ($\bar{X} = 0.84$) คำถามความรู้และพฤติกรรม ที่มีระดับคะแนนต่ำที่สุดคือ ควรมีบ่อ อ่าง หรือบริเวณสำหรับฆ่าเชื้อก่อนเข้าฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงโค กระบือ ($\bar{X} = 0.47, 0.33$) โค กระบือ

ที่นำมาเลี้ยงใหม่ ต้องทำการกักแยกสังเกตอาการอย่างน้อย 21 วันก่อนนำเข้าฝูง หรือควรเลี้ยงแยกจากฝูงสัตว์ที่มีอยู่ ($\bar{X} = 0.55, 0.44$) และคอกสัตว์ควรมีรั้วรอบขอบชิดกันสัตว์ เข้า ออกฟาร์ม และควรห้ามบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงโค กระบือ ($\bar{X} = 0.49, 0.61$)

ความแตกต่างของคะแนนความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย ของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6

ผลการเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อย ของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ ระหว่างผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง และผู้ค้าที่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือ ด้วยวิธี Analysis of Variance (ANOVA) โดยทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย พบว่าทั้งสองกลุ่มมีความรู้และพฤติกรรมที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.01$)

ค่าเฉลี่ยความรู้	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	0.859	1	0.859	16.281	0.000
Within Groups	12.550	238	0.053		
Total	13.409	239			
คะแนนเฉลี่ยพฤติกรรม					
Between Groups	0.487	1	0.487	9.165	0.003
Within Groups	12.655	238	0.053		
Total	13.14	239			

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ โดยใช้ค่าสหสัมพันธ์ Spearman's correlation coefficient พบว่าความรู้ และพฤติกรรมมีความสัมพันธ์ต่ำ ($r = 0.429$) อย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.01$)

			คะแนนความรู้	คะแนนพฤติกรรม
Spearman's rho	คะแนนความรู้	Correlation Coefficient	1.000	.429(**)
		Sig. (2-tailed)	.	.000
		N	240	240
	คะแนนพฤติกรรม	Correlation Coefficient	.429(**)	1.000
		Sig. (2-tailed)	.000	.
		N	240	240

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

สรุปผลและวิจารณ์

ผลการศึกษาพบว่าผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์มีความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยอยู่ในระดับดีแต่มีคะแนนไม่สูงนัก ($\bar{x} \pm = 0.72, 0.68$ ตามลำดับ) เมื่อจำแนกตามประเด็นพบว่า ควรปรับปรุงในประเด็นการป้องกันโรคในฟาร์ม ข้อความรู้และพฤติกรรมที่มีระดับคะแนนต่ำที่สุดและควรปรับปรุงคือ ควรมีบ่อ อ่าง หรือบริเวณสำหรับฆ่าเชื้อก่อนเข้าฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงโค กระบือ คอกสัตว์ ควรมีรั้วรอบขอบชิดกันสัตว์ เข้า ออกฟาร์ม และควรห้ามบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงโค กระบือและโค กระบือที่นำมาเลี้ยงใหม่ ต้องทำการกักแยกสังเกตอาการอย่างน้อย 21 วันก่อนนำเข้าฝูง หรือควรเลี้ยงแยกจากฝูงสัตว์ที่มีอยู่

เมื่อพิจารณาตามลักษณะอาชีพ พบว่าผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง มีความรู้และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยอยู่ในระดับปานกลาง แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ($p < 0.01$) กับผู้ค้าที่เป็นเกษตรกรผู้เลี้ยงโค กระบือ ที่อยู่ในระดับดี ซึ่งอาจเกิดจากการมีความตระหนักว่า โรคปากและเท้าเปื่อยอาจสร้างความเสียหายกับสัตว์ที่ตนเองเลี้ยงอยู่ จึงต้องหาข้อมูลความรู้ และปฏิบัติพฤติกรรมที่จะสามารถป้องกันโรคได้ ต่างกับในผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลางซึ่งอาจไม่มีความตระหนักถึงปัญหาการเกิดโรคระบาด เนื่องจากไม่จำเป็นต้องเลี้ยงและดูแลสุขภาพสัตว์ในระยะยาว ทำให้ไม่เห็นผลกระทบจากการเกิดโรคระบาด และอาจเป็นพาหะในการแพร่โรคระบาดไปยังฟาร์ม โค กระบือที่ตนเองเข้าไปติดต่อซื้อขายสัตว์ ทำให้เกิดการระบาดของโรคในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ และพฤติกรรมในการป้องกันโรคปากและเท้าเปื่อยของผู้ที่นำโค กระบือ เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ พบว่า ความรู้ และพฤติกรรมมีความสัมพันธ์กันทางบวก ในระดับความสัมพันธ์ที่ไม่สูงแสดงถึงการที่ผู้นำสัตว์เข้าตลาดนัดค้าสัตว์มีความรู้ในระดับดี ไม่ได้ส่งผลให้มีพฤติกรรมปฏิบัติที่ดีตามไปด้วย ซึ่งอาจเกิดจากการขาดความตระหนักในความเสียหายเมื่อเกิดโรคระบาด การปล่อยปละละเลยสัตว์เลี้ยงของตนเอง การขาดปัจจัยสนับสนุน ทำให้ไม่นำความรู้ในการป้องกันโรคที่มีมาปฏิบัติเป็นพฤติกรรม

ข้อเสนอแนะ

1. กรมปศุสัตว์ควรส่งเสริมกิจกรรมป้องกันและควบคุมโรคปากและเท้าเปื่อยในหัวข้อเกี่ยวกับการป้องกันโรคในฟาร์ม ในผู้นำสัตว์เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในผู้ค้าที่เป็นพ่อค้าคนกลาง ซึ่งมีความรู้ และพฤติกรรมในระดับปานกลางเท่านั้น และอาจทำให้เกิดการระบาดของโรคเป็นประจำ โดยกิจกรรมที่ควรส่งเสริมให้ปรับปรุงคือ

1.1 ส่งเสริมให้ มีบ่อ อ่าง หรือบริเวณสำหรับฆ่าเชื้อก่อนเข้าฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงโค

1.2 ส่งเสริมให้คอกสัตว์มีรั้วรอบขอบชิดกันสัตว์ เข้า ออกฟาร์ม และควรห้ามบุคคลอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องเข้าฟาร์มหรือสถานที่เลี้ยงโค กระบือ

1.3 ส่งเสริมให้การนำโค กระบือที่นำมาเลี้ยงใหม่ ต้องทำการกักแยกสังเกตอาการอย่างน้อย 21 วันก่อนนำเข้าฝูง หรือควรเลี้ยงแยกจากฝูงสัตว์ที่มีอยู่

2. ควรมีการอบรม ให้ความรู้ และทดสอบระดับความรู้ เรื่องการควบคุมป้องกันโรคในสัตว์ ให้แก่ผู้ขอรับใบอนุญาตค้าสัตว์หรือซากสัตว์ (ร.10) ก่อนมอบใบอนุญาต และควรกำกับ ควบคุม ดูแล การป้องกันโรค และการเคลื่อนย้ายสัตว์ในตลาดนัดค้าสัตว์อย่างเข้มงวด ผู้ค้าสัตว์ที่ดำเนินการผิดระเบียบข้อบังคับ นอกจากดำเนินการดีตามกฎหมาย ควรมีผลในการพิจารณาการต่ออายุใบอนุญาตค้าสัตว์หรือซากสัตว์

3. ควรกำหนดกฎ ระเบียบ ข้อปฏิบัติในการควบคุม ป้องกันโรค ของตลาดนัดค้าสัตว์ และผู้นำสัตว์เข้าตลาดนัดค้าสัตว์ และประชาสัมพันธ์ ส่งเสริม ตลาดนัดค้าสัตว์ที่สามารถควบคุม ป้องกันโรคได้ดี โดยการ จัดประกวด และมอบรางวัลเพื่อเป็นขวัญและกำลังใจ

เพื่อลดปัญหาการระบาดของโรคปากและเท้าเปื่อย และให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในการ พัฒนายกระดับสินค้าปศุสัตว์ให้มีคุณภาพมาตรฐานและมีความปลอดภัยสูงขึ้น เพื่อรองรับตลาดประชาคม เศรษฐกิจอาเซียนหรือเออีซี (AEC) ต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณ นายพิษณุ ตุลยวณิชย์ ปศุสัตว์จังหวัดพิษณุโลก นายชัยนาท แสนยศ นายสัตวแพทย์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานปศุสัตว์เขต 6 นายอนันต์ สิงห์หัตถะ นายสัตวแพทย์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดสุโขทัย นายสามารถ ประสิทธิ์ผล นายสัตวแพทย์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดอุทัยธานี นายปราโมทย์ ค่ายชัยภูมิ นายสัตวแพทย์ชำนาญการ สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดพิจิตร สำหรับ คำแนะนำ และการตรวจสอบข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

- กรมปศุสัตว์. 2557. รายงานการจัดตลาดนัดโค - กระบือ และตลาดนัดสัตว์ปีก ประจำปี 2557.แหล่งที่มา:
http://www.extension.dld.go.th/th1/index.php?option=com_content&view=article&id=1368:economic20141001&catid=131:2012-03-25-12-52-00&Itemid=238.
- ชัยนาท แสนยศ. 2555. แอนติบอดีต่อเชื้อโรคปากและเท้าเปื่อยของกระบือในตลาดนัดค้าสัตว์ของ จังหวัด พิษณุโลกระหว่างเดือนมิถุนายน ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2554. แหล่งที่มา:
http://www.dld.go.th/pvlo_phs/scriptdoc/FMD55.pdf.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2554. ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคม. ครั้งที่ 5. โรงพิมพ์เข้าสู่ ออฟ เคอร์ มิสท์, กรุงเทพมหานคร
- สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์. 2558. แผนการปฏิบัติงานด้านสุขภาพสัตว์ประจำปี 2558. กรมปศุสัตว์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- วรากร จิตรหลัง และ ชูติพนธ์ ศิริมงคลรัตน์. 2551. สำนวจความชุกและตรวจสอบระดับภูมิคุ้มกัน โรคปาก และเท้าเปื่อยในโคเนื้อปีงบประมาณ 2549. แหล่งที่มา:
<http://www.dld.go.th/dcontrol/05Research/research.htm>.
- Alexandersen, S., M. Quan, C. Murphy, J. Knight and Z. Zhang. 2003a. Studies of quantitative parameters of virus excretion and transmission in pigs and cattle experimentally infected with foot and mouth disease virus. J. Comp. Pathol. 129: 268-282.
- Bronsvort, C.,C. Nfon, S. Hamman, V. Tanya, R. Kitching and K. Morgan. 2004. Risk factor for herdsman reported foot and mouth disease in the Adamawa province of Cameroon. Prev. Vet. Med. 66: 127-139.
- Food and agriculture organization of the United Nations. 2002. Preparation of foot and mouth disease contingency plans. Available Source:
<ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/005/y4382e/y4382e00.pdf>, January 25, 2013.
- King, D. 2013. Global Foot and Mouth Disease Situation.[Online]Available:http://www.fao.org/fileadmin/user_upload/eufmd/docs/FMD_monthly_reports/December_finalpdf. Accessed Aug 26, 2013.
- Knowles, N.J., Alan R. Samuel, Paul R. Davies, Rebecca J. Midgley and J.-F. Valarcher. 2005. Pandemic Strain of Foot-and-Mouth Disease Virus Serotype O. Emerg. Infect. Dis.11: 1887-1893.
- Rushton, J. and T. Knight-Jones. 2012. The impact of foot and mouth disease. Available Source: <http://www.oie.int/doc/ged/D11888.PDF>, May 1, 2013

